

Małgorzata Świąćicka

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7504-7263>

e-mail: malzak@ukw.edu.pl

Monika Peplińska

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4658-9343>

e-mail: monika79@ukw.edu.pl

Leksem *tęcza* we współczesnej polszczyźnie na tle kulturowym i innych języków słowiańskich

The lexeme *tęcza* [rainbow] in contemporary Polish presented
against cultural background and other Slavic languages

Abstrakt

Celem artykułu jest językowo-kulturowa refleksja poświęcona *tęczy*. Na tle kulturowym i innych języków słowiańskich analiza obejmuje semantykę wyrazu w języku polskim oraz stanowi próbę usytuowania określenia w polach tematycznych polszczyzny. Prezentowane wyniki badań i ich analiza potwierdzają, że leksem *tęcza* jest pojęciem uniwersalnym, o bogatej symbolice i zasadniczo pozytywnych konotacjach kulturowych. Autorki sygnalizują obecność wyrazu w wielu językach europejskich, w tym słowiańskich na oznaczenie różnych zjawisk atmosferycznych towarzyszących *tęczy*. Wieloznaczność wyrazu w polszczyźnie, jego znaczenia podstawowe, książkowe, przenośne oraz specjalistyczne uzasadniają leksykologiczne kwalifikacje tematyczne w polach takich, jak: człowiek i przyroda, kategorie fizyczne, człowiek i technika, codzienne życie człowieka.

Słowa kluczowe: językoznawstwo kulturowe, *tęcza* w kulturze, *tęcza* w językach słowiańskich, semantyka wyrazu *tęcza* w polszczyźnie, *tęcza* w kwalifikacjach tematycznych

Abstract

The aim of the article is to provide linguistic and cultural reflection on the lexeme *tęcza*. Considering its cultural background and correspondents in other Slavic languages, the proposed analysis covers the semantics of the word in Polish and is an attempt to situate the term in the thematic fields of Polish. The presented findings and their analysis confirm that the lexeme in question is a universal concept, with rich symbolism and generally positive cultural connotations. The authors point to the presence of the word in many European languages, including Slavic ones, to denote various atmospheric phenomena accompanying the rainbow. The ambiguity of the word in Polish as well as its basic,

literary, figurative and specialized meanings justify lexicological thematic qualification to fields such as: man and nature, physical categories, man and technology, everyday human life.

Keywords: cultural linguistics, rainbow in culture, rainbow in Slavic languages, semantics of *tęcza* in Polish, rainbow in thematic qualifications

*Była na niebie tęcza niepojęta;
Czym jest, już wiemy: została wciągnięta
W nudny katalog rzeczy znanych świetnie.
John Keats: „Lamia”*

*The rainbow is a bridge between
the two cultures: poets and scientists
alike have long been challenged to
describe it¹.*

H. Moyses Nussenzveig: „The Theory of the Rainbow”

1. Wprowadzenie

Pomysł powstania niniejszego szkicu związany jest z badaniami nad polem tematycznym architektura (zob. Świącicka 2014: 15–26) oraz studiami nad słownictwem architektonicznym (zob. np. Peplińska-Narloch 2014: 47–61). W bogatym zasobie określeń architektonicznych odnotowałyśmy m.in. leksem *tęcza*, który zainspirował nas do refleksji językowo-kulturowej, wykraczającej poza wyłącznie jego specjalistyczne znaczenie. Na tle kulturowym i innych języków słowiańskich analiza obejmuje semantykę wyrazu w języku polskim oraz stanowi próbę usytuowania go w polach tematycznych polszczyzny.

2. Tło kulturowe

Z naukowego punktu widzenia *tęcza* to przede wszystkim zjawisko fizyczne: optyczne i meteorologiczne (fotometeor), obserwowane na niebie w postaci wielobarwnego łuku, powstającego w wyniku rozszczepienia światła widzialnego, zwykle promieniowania słonecznego, załamującego się i odbijającego wewnątrz licznych kropli wody (np. deszczu lub mgły), mających kształt zbliżony do kulistego (EF 1974: 563)². Światło widzialne jest po-

¹ *Tęcza jest pomostem między dwiema kulturami: poetów i naukowców, którzy od dawna próbują ją opisać* (tłumaczenie własne).

² Do innych zjawisk świetlnych (podobnych do tęczy), pojawiających się na niebie, zalicza się m.in. *glorię* oraz *halo*. *Gloria* polega na pojawieniu się barwnych pierścieni wokół cienia obserwatora (lub przedmiotu znajdującego się w pobliżu) widzianego na tle chmury

strzegalną wzrokiem częścią widma promieniowania elektromagnetycznego i w zależności od długości fali postrzegane jest w różnych barwach³. Pomimo faktu, że w tęczy występuje niemal ciągle widmo kolorów, wyszczególnia się z reguły następujące barwy, pojawiające się zawsze w tej samej kolejności: czerwony (na zewnątrz łuku), pomarańczowy, żółty, zielony, niebieski, indygo i fioletowy (wewnątrz łuku)⁴.

Przywołane, jedynie tytułem przykładu, specjalistyczne rozumienie tęczy pozwala sądzić, że jest ona wyjątkowo interesującym zjawiskiem przyrodniczym. Nie dziwi zatem, że od dawna budzi zainteresowanie i zdziwienie, a zarazem chęć zrozumienia, wyjaśnienia jej powstania oraz natury. Ustna i pisana historia prawie każdego narodu zawiera mity i legendy o tęczy oraz o jej wpływie na losy ludzi. W wielu starożytnych kulturach tęcza była znakiem pojawiającego się bóstwa, symbolem połączenia nieba i ziemi. W folklorze wielu krajów na całym świecie tęcza nierzadko jest animizowana – przedstawiana jako mitologiczny, nieco baśniowy potwór, smok, wąż pijący wodę z morza i zsyłający ją na ziemię podczas gwałtownej burzy. W Chinach tęcza ma pięć kolorów, symbolizuje harmonię, kosmiczny ład,

lub warstwy mgły. Zjawisko *glorii* często występuje w górach, gdzie chmury znajdują się nierzadko poniżej obserwatora, bądź w czasie lotów nad chmurami. Wewnątrz znajduje się pierścień niebieskawy, a z brzegu – czerwony (EF 1972: 705). Z kolei *halo* to grupa zjawisk optycznych w atmosferze wywołanych załamaniem i odbiciem promieni Słońca lub Księżycy na kryształach lodu, tworzących chmury Cirrostratus lub zimowe mgły. *Halo* ma wygląd tęczowych (przy załamaniu) lub białych (przy odbiciach) smug, plam, łuków i pierścieni, rozmieszczonych na sklepieniu nieba (EF 1972: 735). Więcej na temat tych niezwykłych zjawisk optycznych w atmosferze zob. np. Greenler 1998.

³ Kiedy światło słoneczne przenika przez krople deszczu, woda rozprasza światło białe (mieszanie fal o różnych długościach) na składowe o różnych długościach fal (różnych barwach) i oko ludzkie postrzega je w postaci wielokolorowego łuku.

⁴ Tęcza należy do zjawisk fizycznych, jej powstanie oraz niektóre efekty towarzyszące tęczy można wyjaśnić w oparciu o prawa optyki geometrycznej. Historia badań naukowych nad tęczą sięga czasów starożytnych. Pierwszą próbę racjonalnego wyjaśnienia powstawania tęczy prawdopodobnie przeprowadził Arystoteles, dowodząc, że tęcza jest niezwykłym rodzajem odbicia światła słonecznego od chmur. W ten sposób Arystoteles poprawnie wyjaśnił kształt łuku i zauważył, że nie jest to obiekt materialny w określonym miejscu na niebie, ale raczej zbiór światła w kierunkach, którego światło jest mocno rozproszone i dociera do oczu obserwatora. W erze nowożytnej jako pierwszy zadowalająco zjawisko tęczy wyjaśnił Kartezjusz w traktacie opublikowanym w 1637 r. W Kartezjuszowskiej teorii tęczy eksponuje się fakt, iż rozmiar kropli deszczu nie wpływa na zjawisko tęczy. Tęczę jako zjawisko fizyczne po raz pierwszy opisał Izaak Newton w latach 1665–1666. Newton wykazał, że światło białe jest mieszaniną różnych barw i może być rozszczerpione (ulec dyfrakcji), przechodząc przez ośrodki o różnej gęstości (Greenler 1998: 11–31). Od czasu próby podjętej przez Kartezjusza i kontynuatorów jego myśli pojawiło się wiele prac podejmujących zagadnienie tęczy, głównie z zakresu matematyki i fizyki, w których m.in. wyjaśnia się zależność między wyglądem tęczy a wielkością kropli, rozkład natężenia światła w tęczy czy kolory tęczy nadliczbowych (zob. np. Nussenzevig 1977: 116–128).

jedność *ying* i *yang*. Na Dalekim Wschodzie z tęczą zwykle wiążą się choroba i śmierć, zakazane jest pokazywanie jej palcem. W starożytnej Grecji tęcza personifikowana jest jako szybkoconoga wysłanniczka bogów, Iris⁵, która dba o relacje pomiędzy niebem i ziemią, bogami i ludźmi, bywa również sygnałem ostrzeżenia przed niebezpieczeństwem. W Starym Testamencie tęczę wiąże się z potopem, stanowi symbol zgody, pokoju, porozumienia. W religii chrześcijańskiej zaś tęcza przybiera nowe, swoiste znaczenie symboliczne. Dla św. Bazylego tęcza to symbol Trójcy Przenajświętszej, bo tak jak łuk tęczy tworzą trzy kolory, tj. niebieski – niebiańskie pochodzenie Chrystusa, czerwony – mękę Chrystusa, zielony – działalność na ziemi. W ikonografii średniowiecznej ukazuje się Chrystusa siedzącego na tęczy niczym król. Ludy germańskie personifikowały tęczę, przedstawiając ją jako istotę żywą, nieprzychylną człowiekowi, widziano w niej także niebiański pierścień lub słoneczny łuk (Kopaliński 1990: 425–426; Niebrzegowska-Bartmińska 2012: 190–191).

Niezwykle bogata symbolika tęczy wyraźnie nawiązuje do Boga/bóstw, wiąże się z Jego/ich obecnością, miłością, miłosierdziem, błogosławieństwem oraz wskazuje na przymierze z człowiekiem. Oznacza zatem więź między Istotą Najwyższą a istotą ludzką oraz wyznacza relacje pomiędzy ziemią i niebem. W Biblii wielokrotnie się o niej mówi, m.in. w Księdze Rodzaju (Rdz 9, 13)⁶ i w Apokalipsie (Ap 4, 2–3)⁷. Symbolizuje m.in. zgodę, pokój, kompromis, nadzieję, zwycięstwo, doskonałość i pogodę ducha (Kopaliński 1990: 424–426). Ma zatem przede wszystkim pozytywne konotacje w kulturze, jest również synonimem miejsca nieosiągalnego (por. przysłowia *Idź na koniec tęczy, a znajdziesz garniec pieniędzy* oraz *Gdzie koniec tęczy dotyka ziemia, tam jest skarb zakopany* [Kopaliński 1985: 1185]). Najsilniej utrwaloną cechą wyglądu tęczy jest jej wielobarwność oraz jej charakterystyczny wygląd, tj. kształt łuku (Niebrzegowska-Bartmińska 2012: 190–191). Te wyraziste, łatwo zauważalne cechy tęczy stały się podstawą do uznania jej za znak rozpoznawczy niektórych środowisk. Wykorzystywana jest jako symbol przez przedstawicieli różnych, często bardzo odmiennych, światopoglądów. Kojarzona jest zarówno ze środowiskiem LGBT, dla którego jest

⁵ W mitologii greckiej bogini Iris uosabia tęczę. W niektórych mitach tęcza symbolizuje jedynie drogę, którą Iris pokonuje podczas lotu. Od tego słowa pochodzi angielskie określenie tęczęwki *an iris* (Bolek, Chról 2022).

⁶ W starotestamentowej Księdze Rodzaju tęcza symbolizuje przymierze pomiędzy Bogiem a ludźmi (por. *Łuk mój kładę na obłoki, aby był znakiem przymierza między Mną a ziemią* [Rdz 9, 13]).

⁷ W ostatniej księdze Biblii tęcza oznacza Boże miłosierdzie (por. *A Zasiadający był podobny z wyglądu do jaspisu i do krwawnika, a tęcza dookoła tronu – podobna z wyglądu do szmaragdu* [Ap 4, 3]).

oznaką różnorodności⁸, jak i z chrześcijanami, którzy widzą w niej znak przymierza Boga z człowiekiem⁹ (Dawidziak-Kładoczna 2018: 17).

Ze względu na subtelne spektrum kolorów, wywierane wrażenie wizualne, bogatą symbolikę fenomen ten stał się jednym z najczęściej poetyzowanych obiektów zarówno w tradycji związanej z mitopoetyckim światopoglądem, jak i w twórczości współczesnej (Laurinkienè 2004: 215). Tęcza stanowi dość powszechny motyw w sztuce, zwłaszcza w ikonografii, pojawiając się (za tekstem Apokalipsy) przede wszystkim w scenach Sądu Ostatecznego, np. w dziełach Hansa Memlinga, Rogiera van der Weydena, Hieronima Boscha, Giotta. Oznacza tron, na którym zasiada Jezus w czasie paruzji. Podobnie ukazany jest Chrystus na przedstawieniach w typie *Maiestas Domini*, znanych od wczesnego średniowiecza, przedstawiających chwałę tronującego Chrystusa. Tęcza bywa również chętnie wyzyskiwanym tematem w sztuce baroku, np. w malarstwie Petera Paula Rubensa. W polskiej sztuce współczesnej motyw tęczy został wykorzystany m.in. na obrazie *Ostatnia Wieczerza* Macieja Świeszewskiego oraz w instalacji artystycznej *Tęcza* Julity Wójcik. Temat tęczy pojawia się także często w literaturze, przede wszystkim w poezji romantycznej (m.in. w utworach Adama Mickiewicza, Cypriana Kamila Norwida, Juliusza Słowackiego) oraz pozytywistycznej (w wierszach Adama Asnyka czy Marii Konopnickiej), występuje też w wielu utworach literatury międzynarodowej jako pewien symbol, motyw przewodni

⁸ W 1978 r. Gilbert Baker zaprojektował flagę w kolorach tęczy, która stała się symbolem ruchu LGBT. Baker wybrał motyw tęczy ze względu na jego skojarzenia z ruchem hipisowskim lat sześćdziesiątych, podkreślając przy tym, że tęcza jako symbol stanowiła ważny element wielu kultur aż od starożytnego Egiptu. Pierwotnie flaga składała się z ośmiu kolorów. Każdy z nich symbolizował określoną wartość: różowy – seksualność, czerwony – życie, pomarańczowy – ukojenie, żółty – światło słońca, zielony – naturę, turkusowy – sztukę, indygo – spokój i harmonię oraz fioletowy – duchowość. Z czasem usunięto różowy pasek, a paski indygo i turkusowy zastąpiono królewskim błękitem (<[https://pl.wikipedia.org/wiki/Tęczowa_flaga_\(ruch_LGBT\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Tęczowa_flaga_(ruch_LGBT))>, dostęp: 25.09.2023). Zestawienie *tęczowa flaga* pojawia się w obejmującym kilkanaście haseł *Słowniku LGBTQ. Żebyście wiedzieli, o czym mówią w branży* i definiowane jest jako ‘symbol dumy LGBTQ’ (<<https://warszawa.wyborcza.pl/warszawa/7,95190,8148024,sloownik-lgbtq-zebyscie-wiedzieli-o-czym-mowia-w-branzy.html>>, dostęp: 25.09.2023). Współczesna polszczyzna odnotowuje również połączenie *tęczowy marsz* ‘związany z ruchem społecznym lesbijek, gejów, osób biseksualnych i transpłciowych’ (<<https://wsjp.pl/haslo/podglad/45927/teczowy/5217643/marsz>>, dostęp: 25.09.2023). Tęczowa flaga stanowi także symbol masonskiego zakonu Order of the Rainbow Girls (siedem barw). Więcej na temat leksemu *tęczowy* w polszczyźnie zob. Dawidziak-Kładoczna 2018: 17–37.

⁹ Ze względu na tę symbolikę (tęcza jako znak przymierza, porozumienia, droga) bywa utożsamiana z innymi znakami kultury, tj. z mostem (zob. np. *The rainbow is a bridge between the two cultures: poets and scientists alike have long been challenged to describe it* [Nussenzveig 1977: 116]), schodami oraz drabiną (zob. np. Chenel, Simarro 2008: 46; Kopański 1990: 70–71; 235–236; Peplińska-Narloch 2014: 47–61).

itp. – należy tutaj wymienić takich twórców, jak: Virginia Woolf, William Wordsworth, John Keats, Richard Dawkins czy David Herbert Lawrence.

3. Tęcza w polszczyźnie na tle innych języków słowiańskich

Językowy sposób rozumienia tęczy, jej konceptualizacja, odzwierciedlają archaiczny światopogląd, a raczej jego fragmenty, które zachowały się w wielu – niekiedy odległych od siebie – kulturach świata. Według wyobrażeń wspólnych całej Słowiańszczyźnie tęcza to żywa istota, podobna do smoka, *zmieja*, która pije wodę z jezior, z mórz, rzek i studni, by przenieść ją w chmury, skąd później spada w postaci deszczu¹⁰. Wschodniosłowiańskie nazwy tęczy nawiązują do radości i wesela: białoruskie *radawka*, *wiesiołka*, ukraińskie *wesetka*, *wesetycia*, rosyjskie *raduga*, *rajduga*, *krasa*. Nazwa *raduga* jest także wiązana z nazwą łuku. Dla Białorusinów tęcza symbolizuje bogactwo, urodzaj, Bułgarzy i Serbowie wróżą z jej wyglądu o przyszłych plonach, kolor zielony zapowiada trawę, żółty – proso, czerwony – wino, pomarańczowy – żyto. W Ukrainie tęcza raczej budzi niepokój, strach, ponieważ wierzono, że może wessać człowieka. W kulturze rosyjskiej tęczę wiąże się z Bogiem (*bożyjpojas*, *bożyjwienok*, *bogorodicyno koromysło*), ale też z demonami (*czertowo koromysło*). Także na Bałkanach obocznie funkcjonowały wyobrażenia tęczy jako smoka, węża. W Serbii, Chorwacji, Bułgarii i Ukrainie wierzono, że tęcza może spowodować zmianę płci. W polskiej tradycji ludowej, m.in. w pieśniach, zaklęciach, opowiadaniach, zagadkach tęcza z jednej strony jawi się jako wzbudzający zachwyt kolorowy, świetlisty *pomost*, *wstążka* łączące niebo z ziemią, góry z dolinami, znak przymierza Boga z ludźmi, z drugiej zaś – jako demoniczna, nieprzyjazna człowiekowi istota żywa, nierzadko symbolizująca bat Lucyfera. Obraz tęczy utrwalony w kulturze ludowej Słowian jest dwoisty, mityczny i biblijny. Te spolaryzowane postawy wobec tęczy ujawniają tak zachwyt, jak i strach przed siłami,

¹⁰ Analiza rozmaitych nazw tęczy i ich znaczeń zawartych np. w tekstach litewskiego folkloru (zwłaszcza w podaniach i wierzeniach) pozwala zrekonstruować ludowe litewskie wyobrażenia tęczy: jej wygląd (kształt łuku, barwność, jaskrawość), funkcje (ssanie wody, symbolizowanie pojednania między Bogiem a ludźmi), związek z Bogiem i mitycznymi postaciami – Łaumą 'istotą związaną z wodą, boginką' i Smokiem. Często takie postaci mityczne jak Łauma czy Smok, odznaczające się wodną naturą, w folklorze litewskim są przedstawiane jako postaci reprezentujące samą tęczę. Tęczy jako istocie mitycznej przypisywano moc manipulowania wodami na ziemi i w niebie, rządzenia ich wzajemnym powiązaniem. W folklorze litewskim tęcza jest pośredniczką i łączniczką obiektów przyrody, wód niebieskich i ziemskich. Wyobrażona jako kosmiczna wstęga ma funkcję łączenia, ogarniania, opasywania świata (Laurinkienė 2004: 215).

zjawiskami natury, pokazują również pełną pokory postawę człowieka, żyjącego w zgodzie z otaczającym światem, który zachowuje dystans wobec rozmaitych zjawisk przyrody (Niebrzegowska-Bartmińska 2012: 190–198).

Większość nazw *tęczy* w językach europejskich to złożenia, których podstawą jest wyobrażenie łuku, kabłąka, np. angielskie *rainbow* i niemieckie *Regenbogen* ‘łuk deszczu’, francuskie *arc en ciel* ‘łuk na niebie’, bądź bardziej szczegółowe: *pas, wstążka, kosa, most*. Najstarsze i rozpowszechnione w całej Europie są nazwy utrwalające wyobrażenie tęczy jako żywej istoty: węża, smoka, np. litewskie *smakas*, białoruskie *smok*; byka, krowy, np. słoweńskie *mavrica*; delfina np. we Włoszech. Późniejsze są nazwy utrwalające rozumienie tęczy jako przedmiotu należącego do nadprzyrodzonych istot, np. litewskie *laumesjuosta* ‘pas czarownicy’ i powstałe pod wpływem chrystianizacji i islamizacji wyrażenia *łuk Boga, łuk Allacha* (Niebrzegowska-Bartmińska 2012: 191).

Leksem *tęcza* ma prasłowiański rodowód i jest obecny w wielu językach słowiańskich, ale tylko w języku polskim i kaszubskim (*tāga*) oznacza ‘barwny łuk na niebie’, co potwierdzają dane leksykograficzne (zob. niżej).

W innych językach słowiańskich wyraz *tęcza* w różnych wariantach fonetycznych i graficznych odnosi się do rozmaitych zjawisk atmosferycznych i zwykle oznacza albo ‘chmurę; chmurę burzową’ (rosyjskie *myča* ‘chmura’), albo ‘grad’ (słoweńskie *toča*, chorwackie, serbskie *tuča* ‘grad’), albo ‘deszcz; ulewę; śnieg’ (staro-cerkiewno-słowiańskie *tōča* <tačza> ‘deszcz’), albo ‘burzę’ (staroruskie i gwarowe rosyjskie *myča*). Przywołane formy wyrazowe nawiązują do prasłowiańskiej formacji **tōča*, oznaczającej najprawdopodobniej ogólnie ‘chmurę lub/i deszcz’ (chmurę deszczową, burzową, gradową), łączonej z litewskimi określeniami *tankus* ‘gęsty, zbity, ścisły’, *tankumynas* ‘zarośl’, pochodzące prawdopodobnie od ‘zbitej, zwartej masy’ (Brückner 2000: 570). Prasłowiańska **tōča* stanowi kontynuację praindoeuropejskiego **ten-k-* ‘ściągać, zbierać się, zbijać się’ (por. tab. 1). Inne określenia *tęczy* pochodzą z prasłowiańskiego **doga* ‘łuk’ i wywodzą się od praindoeuropejskiego słowa związanego z zakrywaniem, do których można zaliczyć czeskie i słowackie *duha* oraz rosyjskie *paduza*. Pierwszy człon rosyjskiego określenia *raduga* wywodzi się od słowa *rad*, czyli zadowolony, szczęśliwy¹¹, do których nawiązują również nazwy ukraińskie i białoruskie *веселка*

¹¹ W polszczyźnie również występuje leksem *rad* z kwalifikatorem chronologicznym dawny, przestarzały oraz – stylistycznym – książkowy, oznaczający ‘zadowolony, ucieszony, szczęśliwy’ oraz ‘przychylny komuś lub czemuś’, utrwalony we frazeologizmach *Rad nierad* i *Ktoś rad by utopić kogoś w łyżce wody* oraz w paremiach *Czym chata bogata, tym rada* oraz *Rada by dusza do rajy, ale grzechy nie puszczają* (NSJP 2002: 822; WSF PWN 2005: 434; <https://wsjp.pl/haslo/do_druku/41579/rad>, dostęp: 04.10.2023).

<weselka> / **вясёлка** <wjasjolka> (Bolek, Chról 2022). Dawni Słowianie zauważyli zatem, że zbite, skłębione obłoki na niebie tworzą jedną, wielką, ciężką chmurę, która może przynieść ulewę, burzę, gradobicie. A po burzy zwykle wychodzi słońce, co znajduje odzwierciedlenie zarówno w świecie przyrody, jak i w tradycji ludowej (por. *Po burzy zawsze słońce przychodzi* ‘po czasie smutku, trosk i niedoli musi nastać okres radości’). W takich warunkach pogodowych na niebie nierzadko pojawia się również tęcza. Skąd zatem tak duże różnice znaczeniowe w językach słowiańskich? Odosobnienie znaczeniowe polskiej *tęczy* na tle słowiańskim, jak dowodzi Barbara Reczkowa, jest wynikiem walki między dawną, powszechną na Słowiańszczyźnie nazwą *dęga*, *dąga* a zwycięską, nową nazwą *tęcza* (Reczkowa 1967: 61–62). Może zatem nasi przodkowie byli największymi optymistami spośród Słowian, skoro – w przeciwieństwie do innych plemion – dostrzegli na niebie przepiękne zjawisko świetlne, którym się zachwycili, będące następstwem burzy, tj. tęczę? (Brückner 2000: 570)¹².

Tabela 1. Tęcza w językach słowiańskich

Język słowiański	tęcza	Przykład użycia
1	2	3
A) Języki południowosłowiańskie		
a. słoweński	<i>mavrica</i>	<i>Na nebu se je prikazala mavrica</i> (pol. Na niebie pojawiła się tęcza).
b. chorwacki	<i>duga</i> 'tęcza; drewniany, łukowaty przedmiot służący do przy-mocowania rzemieni przy chomacie do dyszli zaprzęgu'	<i>Super zlikovci kao vi ne mogu da vide duplu dugu</i> (pol. Tacy złoczyńcy jak wy nigdy nie zobaczą podwójnej tęczy).
c. serbski	<i>dyga</i>	
d. macedoński	<i>виножито</i>	
e. bułgarski	<i>Дъга</i>	
B) Języki zachodniosłowiańskie		
a. polski	<i>tęcza</i>	
b. czeski	<i>duha, duhovka</i>	<i>Na nebi se objevila duha</i> (pol. Na niebie pojawiła się tęcza).
c. słowacki	<i>dúha</i>	<i>Dúhu často vidíme na oblohe, keď po daždi zasvieti slnko</i> (pol. Tęcza często pokazuje się na niebie, gdy po deszczu zaświeci słońce).

¹² <<https://www.nck.pl/projekty-kulturalne/projekty/ojczysty-dodaj-do-ulubionych/ciekawostki-jezykowe/TECZA>>, dostęp: 29.09.2023.

cd. tabeli 1

1	2	3
C) Języki wschodniosłowiańskie		
a. rosyjski	<i>Радуга, радужный, ирис</i> Rzadziej: • касатик • экран	<i>Это – горсть звездной пыли, кусочек радуги, который мне удалось схватить</i> (pol. To odrobina schwytanego gwiazdznego pyłu, fragment złapanej tęczy).
b. białoruski	<i>вясёлка, радуга</i>	<i>Пастэльная вясёлка</i> (pol. Pastelowa tęcza). <i>Якая прыгожая вясёлка!</i> (pol. Jaka piękna tęcza!)
c. ukraiński	<i>веселка, райдуга, радуга</i> Rzadziej: • дуга • арка • бант • вигинати • вигнути • вклонитися • кланятися • ірис • уклін • склепіння • уклонитися • схилятися • лук	<i>У веселки сім кольорів</i> (pol. Tęcza ma siedem kolorów). <i>Що таке угода про веселку?</i> (pol. Czym jest przymierze tęczy?) <i>Здавалося, що над пустелею промайнула райдуга</i> (pol. Mam wrażenie, jakby tęcza snuła się po jałowej pustyni). <i>Радуга подібна до смарагду</i> (pol. Tęcza podobna do szmaragdu).

Źródło: opracowanie własne.

Dane językowe pochodzą przede wszystkim z elektronicznego *Wielkiego słownika słowiańskiego* (*The Big Slavic Dictionary*). Por. *rainbow* 'A rainbow is a meteorological phenomenon on that is caused by reflection, refraction and dispersion of light in water drop lets resulting in a spectrum of colours', <<https://slavicworld.azurewebsites.net/?culture=pl>>, dostęp: 29.09.2023.

Na tle przybliżonych danych etymologiczno-kulturowych zwróćmy uwagę na słownikowe definicje wyrazu. Rzeczownik *тęcza* we współczesnej polszczyźnie ma kilka znaczeń: **1.** Znaczenie ogólne: Tęcza jako zjawisko przyrodnicze, pogodowe, atmosferyczne, meteorologiczne – 'zjawisko świetlne/optyczne w postaci wielobarwnego łuku na niebie, powstałego wskutek odbicia i załamania światła/promieni Słońca (lub Księżyca) w kropelkach wody (deszczu, mżawki), niekiedy mgły, z kolorami zewnętrznymi czerwonym i fioletowym'; **2.** Znaczenie książkowe/przenośne: Tęcza jako kategoria fizyczna, cecha materii, zjawisko optyczne/świetlne: a) *książk.* 'zespół barw powstający wskutek załamania światła w pryzmacie, wielobarwny odbłask' (NSJP 2002: 1030; USJP 2003: 63; PSWP 2003: 445; WSJP PAN¹³), b) *książk.*

¹³ <https://wsjp.pl/haslo/do_druku/13462/tecza>, dostęp: 18.09.2023.

przen. ‘o wielu kolorach zestawionych ze sobą lub znajdujących się blisko siebie; zjawisko intensywnej wielobarwności występującej u niektórych ryb i ptaków’ (PSWP 2003: 445), **3.** Znaczenie specjalistyczne: W architekturze: tęczą/otwór tęczowy jako część budowli¹⁴ – *archit.* ‘barwny łuk na sklepieniu w kościołach i katedrach umieszczany w miejscu połączenia nawy głównej i prezbiterium; element architektoniczny w kształcie łuku, usytuowany między nawą główną a prezbiterium kościoła; we wnętrzu kościelnym: łuk odgraniczający prezbiterium od nawy głównej; od średniowiecza zaczęto pod tęczą umieszczać poziomą belkę tzw. tęczową, na której ustawiano duży krucyfiks oraz często figury Matki Bożej i świętych’ (USJP 2003: 63; PSWP 2003: 445; WSJP PAN; WE 2005: 372), **4.** Znaczenie specjalistyczne: W sporcie: Tęcza jako gra – ‘gra bilardowa przeznaczona dla dwóch do trzech osób, pochodząca z Holandii’¹⁵ (fot. 1).

Fot. 1. Tęcza w sporcie. Tęcza jako rodzaj gry bilardowej

Źródło: <<https://aktywne.trojmiasto.pl/Bilard-w-Trojmiescie-Gdzie-grac-ile-to-kosztuje-n138078.html>>, dostęp 28.10.2023.

¹⁴ W *Słownosieci* specjalistyczne znaczenie tęczy ulega uszczegółowieniu: 1) tęcza jako łuk ‘łuk zamykający od góry otwór tęczowy w ścianie oddzielającej nawę kościoła od prezbiterium; wyróżniony przez bogate ozdobienie, zmianę w materiale lub kolorze’, <<http://plwordnet.pwr.wroc.pl/wordnet/a6665f08-28e9-11eb-b1fe-9fdad7b753a4>>, dostęp: 25.09.2023 oraz 2) tęcza jako otwór ‘otwór w ścianie tęczowej, oddzielającej nawę od prezbiterium’, <<http://plwordnet.pwr.wroc.pl/wordnet/4c3a124e-28ea-11eb-b2a7-3744850bedd6>>, dostęp: 25.09.2023.

¹⁵ Znaczenie to można znaleźć tylko na stronie *Słownosieci*. Po raz pierwszy w tęczę grano w 1984 r., podczas obchodów Święta Tulipanów w Dilbeek; gra nie upowszechniła się jednak poza północnym regionem Niderlandów, <<http://plwordnet.pwr.wroc.pl/wordnet/54e70c6c-28ea-11eb-aa10-532254f540cb>>, dostęp: 25.09.2023).

W specjalistycznych źródłach, tj. z zakresu budownictwa, architektury i urbanistyki, *tęczę*, będącą częścią budowli, elementem architektonicznym, ozdobnym łukiem, definiuje się następująco: 'otwór tęczowy; otwór w ścianie usytuowanej na granicy nawy głównej prezbiterium kościoła (zwanej ścianą tęczową), przesklepiony niekiedy łukiem, noszącym nazwę tęczowego. Tęcza jest zazwyczaj akcentowana dekoracją architektoniczną i malarską. W kościołach gotyckich często umieszczano u góry tęczę poziomą, ozdobną belkę drewnianą, zwaną tęczową, na której ustawiano krucyfiks oraz figury święte' (Szolginia 1991: 292; Szolginia 1992: 159); 'w kościele łuk arkadowy zamykający górą otwór (zwany tęczowym) na styku nawy głównej i prezbiterium; zazwyczaj akcentowany elementami architektonicznymi i bogatszą dekoracją stiukową i malarską; w średniowieczu rozpowszechnił się zwyczaj umieszczania w tęczy poziomej belki, zwanej tęczową, na której ustawiano krucyfiks oraz figury Matki Boskiej i św. Jana' (Skowroński 2008: 352; Kubalska-Sulkiewicz 2011: 409). Nie wszystkie leksykony specjalistyczne notują hasło *tęcza*, pojawiają się natomiast pojęcia *tęczowa belka* 'pozioma belka umieszczona w łuku tęczowym, oddzielającym nawę od prezbiterium, dźwigająca krucyfiks i posągi Matki Boskiej i św. Jana. Niekiedy krucyfiks był malowany na ścianie ponad łukiem tęczowym' (Pevsner, Fleming, Honour 1992: 364) oraz *tęczowy łuk* 'łuk stanowiący zachodnie zakończenie prezbiterium, otwierający się ku nawie' (Pevsner, Fleming, Honour 1992: 364). Z pewnością znaczenie specjalistyczne *tęczy* nawiązuje do budowy tęczy jako zjawiska natury, tj. do kształtu łuku.

Warto też podkreślić, że najsilniej utrwalona cecha wyglądu tęczy, tj. jej wielobarwność, znajduje potwierdzenie w języku ogólnym we frazeologizmach *kolory tęczy*, *widzieć/przedstawić/malować coś w barwach tęczy* czy *patrzeć/wpatrywać się w kogoś/w coś, na kogoś/na coś jak w tęczę*¹⁶, tj. 'uwielbiać kogoś bezkrytycznie, uważać kogoś za doskonałego, widzieć w czymś same zalety' (WSF PWN 2005: 345) czy *ładny jak tęcza* 'bardzo ładny'. Pozytywne oceny tęczy jako czegoś pięknego, zachwycającego mogą prowadzić do pewnego nadmiaru, przesady, a co za tym idzie – do zmiany znaku wartościowania – z dodatniego na ujemny. W najnowszej polszczyźnie młodzieżowej, slangowej występuje zwrot *rzygać/rzygnąć tęczą*, będący dosadną, silnie emocjonalną, wulgarną odpowiedzią na coś przesadzonego, przesłodzonego, nieprawdziwego (por. 'sarkastyczny zwrot wyrażający niechęć względem czegoś, co uważamy za przesłodzone, cukierkowe czy ckiwe' [zob. *O, jaki słodki kotek! Zobacz jaką ma śliczną buzię! Muzi buzi*

¹⁶ Polszczyzna notuje również warianty tego frazeologizmu, tj. *patrzeć w kogoś, w coś, wpatrywać się w kogoś, w coś jak w (święty) obraz, obrazek* (WSF PWN 2005: 345).

ćy mały kićku, ty... (Patrząc w inną stronę) – **Rzygam tęczę**]¹⁷; ‘o reakcji na coś kiczowatego, przesłodzonego, przesadzonego’ [zob. *Oni znowu się całują. Rzygam tęczę*]¹⁸. Ten młodzieżowy zwrot szybko stał się modny, upowszechnił się przede wszystkim w mediach społecznościowych oraz w memach internetowych, funkcjonując w kontekstach, będących odpowiedzią na wpisy osób zakochanych (fot. 2–3). Z czasem też jako zabawny, nieco przerysowany komentarz rozmaitych zjawisk społecznych, w których dostrzega się pewien nadmiar, przesyt lub kicz, rozpowszechnił się także poza internetem, stanowiąc motyw na różnych gadżetach, np. koszulkach, kubkach, poduszkach itp. (fot. 4).

Fot. 2. Młodzieżowy zwrot *rzygać tęczę* w memach internetowych
Źródło: <<https://zszywka.pl/p/rzygam-tecza-9072735.html>>, dostęp: 20.11.2023.

Fot. 3. Młodzieżowy zwrot *rzygać tęczę* w memach internetowych
Źródło: <https://memy.pl/mem_1036266_jestem_taki_slodki>, dostęp: 20.11.2023.

¹⁷ Zwrot *rzygać tęczę* należy do najmłodszej warstwy słownictwa nacechowanego. W zasobach internetowych formacja *rzygać tęczę* pojawiła się po raz pierwszy w drugiej dekadzie XXI stulecia, tj. 29 kwietnia 2013 r. (zob. SS, <<https://www.miejski.pl/slowo-Rzyga%C4%87+t%C4%99cz%C4%85>>, dostęp: 03.10.23).

¹⁸ Zwrot *rzygać/rzygnąć tęczę* odnotowano w korpusie języka młodzieży początku XXI w. po raz pierwszy 17 grudnia 2014 r., <<http://www.laboratoriumjezykowe.uw.edu.pl/?encyclopedia=rzygac-rzygnac-rzygnac-tecza>>, dostęp: 03.10.23.

Fot. 4. Młodzieżowy zwrot *rzygać tęczą* na gadżetach

Źródło: <<https://allegro.pl/listing?string=rzygam%20t%C4%99cz%C4%85%20sram%20brokatem>>, dostęp: 20.11.2023.

4. Tęcza w polach tematycznych polszczyzny

W najnowszej klasyfikacji tematycznego podziału współczesnej leksyki opracowanej przez Barbarę Batko-Tokarz (2019), wykorzystywanej m.in. w WSJP PAN pod redakcją Piotra Żmigrodzkiego, leksem *tęcza* w swym podstawowym znaczeniu, rozumianym jako zjawisko atmosferyczne, meteorologiczne, pojawiające się na niebie po deszczu, zaszerogowany został do Sfery VI. *CZŁOWIEK I PRZYRODA*. Sfera ta, jak dowodzi Batko-Tokarz, jest „stosunkowo często wyodrębniana w piramidalnych schematach klasyfikacyjnych obok rozmaitych sfer z różnych perspektyw opisujących człowieka” (Batko-Tokarz 2019: 249), dotyczy jego otoczenia, identyfikowanego zwykle z *przyrodą*, *naturą*, ale charakteryzowanego też przy użyciu określeń *wszechświat*, *środowisko*, *otoczenie*, *świat*, co potwierdzają już wcześniejsze podziały tematyczne leksyki. W badaniach Andrzeja Markowskiego (1992) leksem *tęcza* znajduje się np. w makrosferze JA WOBEC TEGO, CO POZA MNĄ, tj. wobec innych i innego, w sferze JA WOBEC NATURY, w kolumnie F₀, obejmującej pola tematyczne z nazwami fragmentów i zjawisk natury (Markowski 1992: 141), natomiast w *Słowniku tematycznym języka polskiego* (Kita, Polański 2002) wyraz *tęcza* umieszczony został w czwartym centrum tematycznym, tj. ŚWIAT WOKÓŁ CZŁOWIEKA (Kita, Polański 2002: 233–234)¹⁹. Ta swoista dychotomia *ja – to, co poza mną* wynika z przyjętego

¹⁹ Leksyka przyrodnicza stosunkowo często stanowi przedmiot badań językoznawczych. Obszerny wykaz prac poświęconych temu zagadnieniu w aspekcie dialektologicznym, w perspektywie analizy poszczególnych pól leksykalno-semantycznych, a także tego typu leksyki

w wielu pracach z tego zakresu antropocentryczno-egocentrycznego punktu widzenia i wynika z faktu, że człowiek odbiera całą rzeczywistość (tak zewnętrzną, jak i wewnętrzną) przez pryzmat własnego JA. Sfera CZŁOWIEK I PRZYRODA składa się z pięciu pól – leksem *tęcza* należy do pola 38. *Pogoda*, obejmującego m.in. nazwy zjawisk atmosferycznych (38.2.), tj. określenia różnych stanów pogodowych, które jednak nie są związane z jednym typem klimatu (Batko-Tokarz 2019: 254). Podobnie *tęczę* szeregują Zofia Cygal-Krupa (1986: 333), Markowski oraz Kita i Polański, włączając wskazany leksem do pola *Pogoda* (u Cygal-Krupy jest to *KLIMAT I POGODA*) i grupy tematycznej *zjawiska atmosferyczne* (Markowski 1992: 141; Kita, Polański 2002: 233–234).

Drugie znaczenie *tęczy* odnoszące się do właściwości materii, tj. koloru i światła, związane z jej wielobarwnością, „światłością”, pozwala włączyć leksem *tęcza* do Sfery VII. *KATEGORIE FIZYCZNE*, do której należą określenia takich podstawowych właściwości fizycznych, jak materia, czas, przestrzeń i ilość. W klasyfikacji Batko-Tokarz tak rozumiana *tęcza* należy do pola 42. *Cechy i właściwości materii*, obejmującego wszelkie określenia szeroko rozumianej materii z perspektywy rozmaitych zmysłów czy innych charakteryzujących ją własności fizycznych, takich jak np. *kolory i światło* (podpole 42.1.). Podpole 42.1. *kolory i światło* obejmuje określenia odnoszące się do tych cech materii, które odbierane są za pomocą zmysłu wzroku. *Tęcza* jako zjawisko optyczne, postrzegane wzrokiem, z pewnością mieści się w tej grupie (Batko-Tokarz 2019: 268–269). Podobnie porządkuje *tęczę* definiowaną jako zjawisko optyczne, tj. wielobarwny łuk powstający w wyniku rozszczepienia światła, Markowski (1992: 93). Właściwości świata, do których m.in. zalicza się cechy materii, takie jak kolor czy światło, porządkują go, niejako służą poznaniu otaczającej rzeczywistości.

Ze znaczeń specjalistycznych *tęczy* wynika kwalifikacja wyrazu do dwu kolejnych sfer: Sfery V. *CZŁOWIEK I TECHNIKA* (*tęcza* jako element architektoniczny, część budowli) oraz Sfery III. *CODZIENNE ŻYCIE CZŁOWIEKA* (*tęcza* jako rodzaj gry sportowej). *Tęcza* w architekturze definiowana jako ‘ozdobny łuk, będący częścią kościoła’, należy do pola 31. *Budownictwo*, podpole 31.2. *części budowli*, obejmującego oprócz określeń ogólnych również słownictwo fachowe, związane z architekturą i budownictwem. Natomiast znaczenie *tęczy* jako rodzaj gry bilardowej decyduje – jak już zasygnalizowano – o przynależności leksemu do Sfery III. *CODZIENNE ŻYCIE CZŁOWIEKA*. W zależności od tego, czy *tęczę* (grę) potraktujemy jako formę spędzania

jako tworzywa języka artystycznego podają w swojej monografii Anna Piotrowicz i Małgorzata Witaszek-Samborska (2018: 124–126).

czasu wolnego, czy raczej jako aktywność sportową (również podejmowaną rekreacyjnie), można ją włączyć do dwu różnych pól Sfery III – odpowiednio: do pola 16. *Czas wolny*, podpola 16.5. *gry i zabawy*, obejmującego nazwy rozmaitych gier tak o charakterze rozrywkowym, jak i logicznym, a także gry karciane, hazardowe (podpole to należy traktować jako swoiste uzupełnienie podpola rozrywki, ponieważ opisuje ono jej specjalną formę), bądź pola 17. *Sport*, podpola 17.3. *czynności związane ze sportem*, gromadzące w założeniu grupę nazw czynności wykonywanych przy uprawianiu różnorodnych sportów, w tym zasady rywalizacji w danej dyscyplinie. Można obserwować jego znaczne wypełnienie materiałem językowym, w tym liczne frazeologizmy sportowe, a także poszczególne znaczenia leksemów ogólnych z kwalifikatorem *sport*. (Batko-Tokarz 2019: 215). Za włączeniem leksemu *tęcza* do tej grupy przemawia również fakt, iż *tęcza* rozumiana jako rodzaj gry bilardowej opiera się na określonych zasadach, których uczestnicy muszą przestrzegać. W zależności od tego, który czynnik dominuje – sportowy czy niesportowy, *tęczę* można zakwalifikować do jednego ze wskazanych pól, związanego z rekreacją, odpoczynkiem, hobby albo z aktywnością sportową (Batko-Tokarz 2019: 212–214). Tak interpretowana *tęcza* jest przykładem hiponimu wobec leksemu *bilard*, i pojawia się wśród dwunastu innych określeń hiponimicznych takich, jak: *bilard artystyczny*, *snooker*, *bagatela*, *trójka*, *szóstka*, *siódemka*, *ósemka*, *dziewiątka*, *dziesiątka*, *karambol*, *czternaście plus jeden*, *golf*, *killer*, *piętnastka*, *rotacja*, *ruska piramida*, będących albo rodzajem gry bilardowej, albo nazwą czynności gry w bilard²⁰.

5. Kilka myśli na zakończenie

Prezentowane wyniki badań i ich analiza prowadzą do wniosku, iż leksem *tęcza* jako odsyłający do pojęcia swoiście uniwersalnego występuje w wielu językach europejskich, choć tylko w polszczyźnie oznacza ‘barwny łuk na niebie’. W pozostałych językach słowiańskich odnosi się do różnych zjawisk atmosferycznych, towarzyszących tęczy, przede wszystkim do deszczu, burzy czy chmury. Ze względu na najbardziej utrwaloną cechę wyglądu tęczy, tj. jej wielobarwność (która stanowi podstawę rozbudowanych sensów symbolicznych), kojarzona jest z różnorodnością, światłem, stanowiąc łącznik pomiędzy różnymi światami. *Tęcza* jako zjawisko optyczne staje się też źródłem przenośnych, książkowych znaczeń i wiąże się z kolorem, doświadczanym za pomocą zmysłu wzroku. Charakterystyczny kształt tęczy graficznie

²⁰ Znaczenia poszczególnych hiponimów zob. np. w *Słownosieci* <<http://plwordnet.pwr.wroc.pl/wordnet/4c1a30ec-28e9-11eb-b3ee-077f10d7c7f0>>, dostęp: 04.10.2023.

przedstawiany w postaci łuku jest podstawą znaczenia specjalistycznego – architektonicznego. Nowym, nienotowanym jeszcze w tradycyjnych słownikach współczesnej polszczyzny, znaczeniem *tęczy* jest rozumienie jej w kategorii gry sportowej (bilardowej). Prawdopodobnie jest to spowodowane faktem, iż gra ta nie upowszechniła się w Europie, nie jest więc znana (poza niewielkim terenem północnych Niderlandów), nie ma zatem realnej potrzeby nazywania desygnatu, który nie istnieje. I choć zasadniczo *tęcza* kojarzy się pozytywnie, w ostatnich latach bywa również utożsamiana z negatywnymi emocjami, ze sporem o *tęczę* (instalacją artystyczną autorstwa Julity Wójcik) na placu Zbawiciela w Warszawie, obecnym w publicznej dyskusji, mediach. Podobnie wzmiankowany stosunkowo nowy zwrot *rzygać/rzygnąć tęczą*, bliski zwłaszcza mowie najmłodszego pokolenia Polaków, w polszczyźnie internetowej jako wykładnik negatywnych emocji służy ujemnej ocenie zachowań, zjawisk społecznych, które cechuje pewien nadmiar, przesytność czy kicz.

Skróty źródeł

- EF – Pierzchalska B. (red.) (1972, 1974): *Encyklopedia fizyki PWN*. T. 1, 3. Warszawa.
 NSJP – Sobol E. (red.) (2002): *Nowy słownik języka polskiego*. Warszawa.
 PSWP – Zgólkowa H. (red.) (2002): *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*. T. 42. Poznań.
 SS – *Słownik slangu miejski pl.*, <<https://www.miejski.pl/>>, dostęp: 03.10.2023.
 USJP – Dubisz S. (red.) (2003): *Uniwersalny słownik języka polskiego*. T. 4. Warszawa.
 WE – Wojnowski J. (red.) (2005): *Wielka encyklopedia PWN*. T. 27. Warszawa.
 WSF PWN – Kłosińska A., Sobol E., Stankiewicz A. (red.) (2005): *Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami*. Warszawa.
 WSJP PAN – Żmigrodzki P. (red.): *Wielki słownik języka polskiego*, <<https://wsjp.pl/>>, dostęp: 18.09–04.10.2023.

Literatura

- Batko-Tokarz B. (2019): *Tematyczny podział słownictwa współczesnego języka polskiego. Teoria, praktyka, leksykografia*. Kraków.
 Brückner A. (2000): *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Warszawa.
 Chenel A.P., Simarro A.S. (2008): *Słownik symboli*. Przekład M. Boberska. Warszawa.
 Cygal-Krupa Z. (1986): *Słownictwo tematyczne języka polskiego. Zbiór wyrazów w układzie rangowym, alfabetycznym i tematycznym*. Kraków.
 Dawidziak-Kładoczna M. (2018): *Leksem tęczy w polszczyźnie. Znaczenie i stabilność ekspresywna*. „Orbis Linguarum”. Vol. 51/18, s. 17–37.
 Greenler R. (1998): *Tęcze, glorie i halo*. Przekład M. Krzyżanowska. Warszawa.
 Kita M., Polański E. (2002): *Słownik tematyczny języka polskiego*. Łódź.
 Kopaliński W. (1985): *Słownik mitów i tradycji kultury*. Warszawa.
 Kopaliński W. (1990): *Słownik symboli*. Warszawa.
 Kubalska-Sulkiewicz K. (red.) (2011): *Słownik terminów artystycznych i architektonicznych*. Warszawa.

- Laurinkienė N. (2004): *Tęcza. Nazwy i znaczenie w kontekście litewskiej narracji folklorystycznej*. „Etnolingwistyka” 16, s. 215–239.
- Markowski A. (1992): *Leksyka wspólna różnym odmianom polszczyzny*. T. 1–2. Warszawa.
- Niebrzegowska-Bartmińska S. (red.) (2012): *Słownik stereotypów i symboli ludowych*. T. 1: *Kosmos*, z. 3: *Meteorologia*. Lublin.
- Nussenzweig H.M. (1977): *The Theory of the Rainbow*. „Scientific American” 236, s. 116–128.
- Peplińska-Narloch M. (2014): *Most w przestrzeni językowo-kulturowej (na materiale frazeologicznym)*. [W:] *Miasto – przestrzeń zróżnicowana językowo, kulturowo i społecznie 5*. Red. M. Świącicka, M. Peplińska-Narloch. Bydgoszcz, s. 47–61.
- Pevsner N., Fleming J., Honour H. (red.) (1992): *Encyklopedia architektury*. Przekład A. Dulewicz. Warszawa.
- Piotrowicz A., Witaszek-Samborska M. (2018): *Słownictwo gwary miejskiej Poznania w ujęciu tematycznym*. Poznań.
- Reczkowa B. (1967): *Tęcza i synonimy*. „Język Polski” XLVII, s. 60–71.
- Skowroński W. (red.) (2008): *Ilustrowany leksykon architektoniczno-budowlany*. Warszawa.
- Szolginia W. (1991): *Ilustrowana encyklopedia dla wszystkich. Architektura i budownictwo*. Warszawa.
- Szolginia W. (1992): *Encyklopedia mini. Architektura*. Warszawa.
- Świącicka M. (2014): *Architektura – koncepcja badań lingwistycznych*. [W:] *Miasto – przestrzeń zróżnicowana językowo, kulturowo i społecznie 5*. Red. M. Świącicka, M. Peplińska-Narloch. Bydgoszcz, s. 15–26.

Źródła internetowe

- Bolek M., Chról P. (2022): *Tęcza, czyli luk na niebie*. *Etymologie*, <<https://www.o-jezyku.pl/2022/06/08/tecza-czyli-luk-na-niebie>>, dostęp: 25.10.2023.
- Słownik LGBTQ. Żebyście wiedzieli, o czym mówią w branży*, <<https://warszawa.wyborcza.pl/warszawa/7,95190,8148024,sloownik-lgbtq-zebyscie-wiedzieli-o-czym-mowia-w-branzy.html>>, dostęp: 25.09.2023.
- Słowośieć*, <<http://plwordnet.pwr.wroc.pl>>, dostęp: 25.09–04.10.2023.
- Wielki słownik słowiański*, <<https://slavicworld.azurewebsites.net/?culture=pl>>, dostęp: 29.09.2023.
- <<https://dobryslownik.pl/slowo/t%C4%99cza/56406>>, dostęp: 18.09.2023.
- <[https://pl.wikipedia.org/wiki/Tęczowa_flaga_\(ruch_LGBT\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Tęczowa_flaga_(ruch_LGBT))>, dostęp: 25.09.2023.
- <<https://www.miejski.pl/slowo-Rzyga%C4%87+t%C4%99cz%C4%85>>, dostęp: 03.10.23.
- <<http://www.laboratoriumjezykowe.uw.edu.pl/?encyclopedia=rzygac-rzygac-rzygnac-tecza>>, dostęp: 03.10.23.
- <<https://aktywne.trojmiasto.pl/Bilard-w-Trojmiescie-Gdzie-grac-ile-to-kosztuje-n138078.html>>, dostęp: 28.10.2023.
- <<https://www.nck.pl/projekty-kulturalne/projekty/ojczysty-dodaj-do-ulubionych/ciekawostki-jezykowe/TECZA>>, dostęp: 29.09.2023.
- <<https://zszywka.pl/p/rzygam-tecza-9072735.html>>, dostęp: 20.11.2023.
- <https://memy.pl/mem_1036266_jestem_taki_slodki>, dostęp: 20.11.2023.
- <<https://www.ceneo.pl/132502478>>, dostęp: 20.11.2023.

